

Recenzijos

LIETUVOS VADYBINIO POTENCIALO BŪKLĖS IR PERSPEKTYVŲ ANALIZĖ

2007 metų pabaigoje Vilniaus universiteto leidykla išleido Vilniaus universiteto Vadybos katedros vedėjo prof. habil. dr. Albino Marčinsko ir šios katedros doc. dr. Danutos Diskienės monografiją „Lietuvos vadybinis potencialas. Būklė ir perspektyvos“¹. Monografiją apsvairstė ir rekomendavo publikuoti Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto taryba, recenzavo Ekonomikos ir vadybos universiteto prof. habil. dr. Petras Baršauskas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto prof. habil. dr. Borisas Melnikas ir Lietuvos mokslų akademijos Ekonomikos instituto prof. habil. dr. Edmundas Smilga.

Autoriai tyrimo objektu pasirinko vieną iš svarbiausių šiuolaikinio vadybos mokslo problemų – valstybės vadybinio potencialo problemą. Ši problema aktuali visoms be išimties pasaulio šalims. Autoriai iškėlė labai konkretų tyrimo tikslą – suformuoti Lietuvos vadybinio potencialo mokslinio tyrimo bazinę koncepciją, atskleisti jo dedamųjų būklę ir didinimo galimybes. Šiam tikslui pasiekti pasitelkti tinkami tyrimo metodai (teorinės analizės, sisteminės analizės, metaanalizės ir kt.) ir informacijos šaltiniai.

Pažymėtina gerai parengta monografijos sandara, klausimų dėstymo nuoseklumas ir gilumas. Pirmiausia nagrinėjama vadybinio potencialo mokslinė dedamoji, tiriami

valstybės ir verslo organizacijų valdymo modeliai ir mechanizmai. Toliau nagrinėjama vadovų kompetencija kaip vadybinio potencialo dedamoji, atliekama viešojo ir verslo sektorių vadovų kompetencijos vertinimo analizė. Didžiąją monografijos dalį sudaro vadovų požiūrio į planavimo, organizavimo, vadovavimo, motyvacijos ir kontrolės funkcijas vertinimo tyrimas.

Šalies vadybinis potencialas nagrinėjamas vadovaujantis moksliškaip pagrįsta nuoseklumo schema: apibūdinama šalies vadybos mokslinė dedamoji → įvertinamas vadybos organizacinių modelių tam tikrose valdymo pakopose lygis → konstatuojamas valdymo subjektų kompetencijų ir vertybinių nuostatų lygis. Pirmą kartą Lietuvos vadybos mokslo istorijoje vadybinio potencialo mokslinė dedamoji nagrinėjama keturiais esminiais požiūriais: 1) vadybos mokslinės terminologijos; 2) jaunosios vadybos mokslininkų kartos interesų lauko;

¹ Danuta Diskienė, Albinas Marčinskas. Lietuvos vadybinis potencialas. Būklė ir perspektyvos. Monografija. – Vilniaus universiteto leidykla, 2007, 300 p. – ISBN 978-9955-33-149-0, UDK 65 (474.5) Li 333

3) mokslinės bendruomenės interesų lauko; 4) vadybos nacionalinės strategijos. Šių problemų tyrimo autorius prof. A. Marčinskas, kritiškai įvertinęs daugelio Lietuvos ir užsienio autorių nuomones, padarė šias išvadas: 1) vadybos ir valdymo terminai turėtų būti paskelbti sinonimais, o žodžiai „vadovas“ ir „vadybininkas“ nelaikytini vienos reikšmės struktūros žodžiais; 2) daktaro disertacijų priskyrimas vadybos ir administravimo sričiai nėra visada tikslus; palyginti didelė disertacijų įvairovė pagal veiklos (profesines) funkcijas; aki-vaizdas daktaro disertacijų tematikos priartinimas prie rinkos ekonomikos aktualijų; 3) vadybos mokomųjų knygų, išleistų Lietuvos autorių, įvairovė rodė tam tikrose aukštojo mokslo institucijose esamą studijų įvairovę, skirtingus jų akcentus; vadovėlių vadybos tematika rinka gana įvairi, rodo tiek valdymo proceso, tiek veiklos ypatumus; vadybos mokslinio potencialo kokybės požiūriu svarbiausia vieta tenka monografijoms, kurios sudaro tik apie 12 proc. visų Lietuvoje išleistų vadybos profilio leidinių; 4) būtina kurti nacionalinę vadybos strategiją. Skiriama nacionalinė vadybos strategija ir nacionalinė vadybos strategija, kuri savo turiniu, tikslų struktūra, ištekliais yra kur kas platesnė.

Monografijos antroje dalyje atlikta išsami valdymo modelių ir mechanizmų analizė. Valdymo modeliai ir mechanizmai, remiantis pasirinkta monografijos koncepcija, nagrinėjami dviem valdymo lygiais: valstybės ir įmonės.

Nagrinėjant valstybės valdymo lygmenį daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos valstybės valdymo sistemos formavimo specifikai. Tirdamas šią problemą prof. A. Marčins-

kas iškėlė labai svarbų klausimą, aktualų paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę (beje, ir dabar): ar reikėjo kurti valdymo institucijas dar nesant reikiamų sąlygų, ar formuoti tokias, kurios galės efektyviai sukurti naujas ūkininkavimo sąlygas? (p. 34). Monografijoje aiškiai pasakyta, kad valstybinio reguliavimo institucijų kūrimo pradžia parodė, kad jos nėra nei orientuotos į rinkos sąlygas, nei laisvos nuo biurokratinių aplinkybių. Toliau autorius iškelia dar svarbesnį klausimą: ar yra konstruktyvių priemonių biurokratizmo padariniams valdymo institucijose sušvelninti, ir pateikia neįtikinamą atsakymą: neįmanoma visiškai debiurokratizuoti ūkio valdymo institucijas, prasmingiausia yra tik stengtis sumažinti biurokratizmo žalą (p. 35).

Valstybės valdymo institucijų sistema apibrėžiama dviem būdais: 1) atitikties teoriškai idealiam modeliui ir 2) lyginant su valstybių analogų modeliais. Monografijoje pateikiama išsami Lietuvos valstybės valdymo institucijų ir Estijos, Latvijos ir Suomijos valdymo institucijų lyginamoji analizė.

Daug naujų originalių minčių pareikšta nagrinėjant valstybinio reguliavimo mažinimo galimybes. Remiantis atlikta Lietuvos Respublikos valstybinio reguliavimo mažinimo analize suformuluotos trys svarbios išvados: 1) stiprus valstybinis reguliavimas pateisinamas tik tada, kai reikia veiksmingai išspręsti svarbius visuomenės socialinės ir ekonominės raidos uždavinius nepažeidžiant teisėtų piliečių interesų; 2) valdžios institucijų kišimasis į visuomenės gyvenimą visų pirma turi būti grindžiamas socialiniais kriterijais ir vykdomas piliečių naudai, taip pat numatant ekonominę

nauda valstybei; 3) valstybinio reguliavimo mažinimo planas turi būti racionalus, pagrįstas visapuse visų viešojo administravimo institucijų ir įstaigų veiklos rezultatų analize (p. 69–70). Monografijoje smulkiai išnagrinėtos įvairių Lietuvos ir užsienio autorių nuomonės apie valstybės valdymo sistemos tobulinimo prielaidas ir valstybės strateginio planavimo subjektą. Teisingai iškeltas valstybės strategijos kokybės, šalies mokslinio potencialo stiprinimo, norint pasiekti reikiamą strateginio planavimo kokybę, klausimas.

Nagrinėjant verslo organizacijų valdymo lygmenį, pateikiama išsami akcinių bendrovių valdymo modelio kūrimo analizė, vertinamos tam tikros galiojančio Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos.

Monografijos dalyse, kurias parašė doc. D. Diskienė, nagrinėjama vadovų vaidmuo, svarbiausios nuostatos, požiūriai sprendžiant aktualias šių dienų įmonių, įstaigų ir organizacijų veiklos efektyvumo problemas. Nagrinėti pradedama nuo vadovų kompetencijos, kaip vadybinio potencialo dedamosios, tyrimo.

Atlikta labai išsami viešojo ir verslo sektorių vadovų kompetencijos vertinimo analizė. Autorė išskyrė penkias kompetencijų grupes: strateginę, socialinę, funkcinę, vadovavimo ir profesinę, kurios leidžia gana objektyviai įvertinti vadovaujančių darbuotojų būdingiausias gebėjimus (p. 111–115).

Atsižvelgdama į tai, kad Lietuvos verslo ir viešojo sektorių vadovams vis dažniau tenka bendrauti su kitų kultūrų partneriais, autorė į monografiją įtraukė iki šiol mūsų literatūroje mažai nagrinėtą vadovų tarpkultūrinės kompetencijos klausimą. Ji

moksliskai pagrindė kultūros koncepcijos ir vadybos ryšį, aprašė kultūros orientacijų modelį, ištyrė Lietuvos kultūrinės orientacijos ir jų įtaką vadybinei elgsenai.

Toliau monografijoje nagrinėjamas vadovų požiūris į įvairių valdymo funkcijų – planavimo, organizavimo, vadovavimo, motyvacijos ir kontrolės įgyvendinimą.

Autorės atlikta vadovų požiūrio į planavimo procesą analizė rodo, kad daugiau kaip 50 proc. viešojo ir verslo sektoriaus vadovaujančių darbuotojų nesugeba įvertinti savo planavimo sistemos, jos pranašumų ir trūkumų (p. 147). Todėl autorė teisingai siūlo keliant abiejų sektorių vadovų kvalifikaciją ugdyti planavimo gebėjimus, tam pasitelkiant ir naudojamą planavimo sistemų analizę.

Nagrinėjant vadovų požiūrį į organizavimo funkciją buvo iširtos svarbiausios vadovų nuostatos, kaip pertvarkyti įmonės organizacinę struktūrą, kokia yra išorės ir vidaus aplinkos elementų įtaka, įgaliojimai ir atsakomybė. Tyrimo rezultatai parodė daugelio vadovų abejingą požiūrį į organizacinės valdymo struktūros pertvarkymą ir tai, kad jie ne visada siekia įgaliojimų ir atsakomybės darnos.

Vertinant vadovų požiūrį į vadovavimo funkciją pirmiausia buvo atlikta lyginamoji vadovavimo ir lyderiavimo sąvokų analizė, vadovavimo koncepcijų analizė vadybinės kompetencijos ugdymo kontekste. Kadangi vadovavimo sėkmingumas tiesiogiai priklauso nuo vadovo turimų savybių ir gebėjimų, buvo atliktas viešojo ir verslo sektoriaus vadovų įvairių savybių ir gebėjimų (dešimties) tyrimas (p. 171). Tyrimo rezultatai parodė, kad tiek viešojo, tiek verslo sektoriaus vadovų nėra aukštai

vertinamas savarankiškumas ir darbštumas. Gerai iširtos šiuolaikinės vadovavimo koncepcijos ir jų taikymo galimybės, įvairių vadovavimo stilių (demokratinio, dalyvavimo, autokratinio-paternalistinio, liberaliojo, autokratinio ir biurokratinio) pranašumai ir trūkumai.

Išsamiai nagrinėjami motyvacijos teoriniai aspektai ir jų sąsaja su praktine veikla. Daroma išvada, kad, rinkdamiesi tinkamiausią motyvavimo būdą, vadovai turėtų atsižvelgti į sprendžiamą problemą ir sprendimą įgyvendinančių pavaldinių poreikius; vadovo kompetentingumas taikant motyvavimo būdus yra vienas iš svarbiausių sėkmingos vadovo veiklos bruožų (p. 213). Originaliai nagrinėjami kultūriniai motyvacijos aspektai.

Tiriant vadovų kompetenciją įgyvendinant kontrolės funkciją pabrėžiama svarbi kontrolės vieta ir reikšmė organizacijos veikloje. Nurodoma, kad kontrolės poreikis yra nuolatinis, jos mastas ir būdai yra skirtingi ir labai priklauso nuo pačios organizacijos pobūdžio. Tyrimas parodė, jog Lietuvos vadovų vadybinė kompetencija

nėra pakankama, kad būtų užtikrintas reikiamas kontrolės funkcijos įgyvendinimo lygis, nes labiau dominuoja nuostatos, orientuotos į biurokratinės kontrolės racionalumą (p. 249). Taip pat nustatyta, kad mūsų vadovų (ypač vyresnio amžiaus) pasirengimui keisti kontrolės įgyvendinimo nuostatas turi nemažą įtaką jų mentalitetas.

Prof. A. Marčinsko ir doc. D. Diskienės monografija yra svarbus indėlis į Lietuvos vadybos mokslo aruodą. Monografijoje pirmą kartą suformuota Lietuvos vadybinio potencialo tyrimo bazinė koncepcija, pateikta sisteminė vadybinio potencialo struktūra.

Neabejotina, kad monografija bus labai naudinga vadybos praktikos specialistams, dėstytojams ir studentams. Joje yra daug originalių minčių, idėjų, siūlymų, prognozių. Daugelis jų bus cituojami disertacijose, moksliniuose straipsniuose, magistrantų moksliniuose darbuose, kitų autorių monografijose. Šią monografiją būtina turėtų perskaityti ne tik verslo ir viešojo sektoriaus vadovai, bet ir Lietuvos Respublikos Seimo nariai ir Vyriausybės atstovai.

Prof. habil. dr. Jonas MACKEVIČIUS

ANALYSIS OF CURRENT STATUS AND PERSPECTIVES OF LITHUANIA'S MANAGERIAL POTENTIAL

S u m m a r y

Monograph „Lithuania's managerial potential. Its current status and perspectives for the future“ is an interesting and valuable scientific work prepared by prof. hab. Dr. Albinas Marčinskas and doc. Dr. Danutė Diskienė. This monograph presents a complex analysis of current managerial potential in Lithuania and the competency of managers.

The managerial potential in Lithuania is positioned along a linear scale, according to the factors

affecting the total management capability levels. The main managerial potential component is the scientific component. The scientific component of managerial potential analysis the academic terminology in use, the field of interest of the young generation of management scientists, the field of interest of the academic community and the national management strategy.

Management models and mechanisms are presented in monograph according to the different state

and business organization management levels. The authors also presents comparative analysis of the system of Lithuanian management institutions with Estonia, Latvia and Finland same institutions.

Most attention has been devoted to the analysis how managers themselves rate the main management functions – planning, organization, leadership, motivation and control and the level of their

own managerial competency in realizing these functions.

The monograph will be exceptionally useful to all academics and educators working in the management, economic, administration and as well as other fields, also for students of universities. Monograph is particularly helpful for members of Parliament and Government of Lithuania Republic.